– місцева форма 'Чернігівський': урожайність зеленої маси, забарвлення листків, незначний восковий наліт, розташування листків у розетці;

– місцева форма 'Перебудівський': урожайність зеленої маси, наявність блакитного відтінку, широкоромбічна форма листка, сильний восковий наліт.

Елементи новизни, за якими зразки подавалися на експертизу до Національного центру генетичних ресурсів рослин України:

– місцева форма 'Чернігівський': поєднання врожайності зеленої маси – 15,0 т/га з кількістю діб до господарської придатності – 36, кількістю листків – 7 шт.; термін господарської придатності – 12 діб, стійкість до борошнистої роси – 7 балів, посухостійкість – 7 балів, холодостійкість – 9 балів, стійкість до стеблування – 7 балів, висота насіннєвої рослини 88 см;

– місцева форма 'Перебудівський': поєднання врожайності зеленої маси – 16,2 т/га з кількістю діб до господарської придатності – 32, кількістю листків – 7 шт.; термін господарської придатності – 14 діб, стійкість до борошнистої роси – 7 балів, посухостійкість– 7 балів, холодостійкість – 9 балів, стійкість до стеблування –7 балів, висота насіння – 102 см, відмінні ознаки: «наявність блакитного відтінку листка», «форма листка широкоромбічна», «наявність сильного воскового нальоту».

За результатами оцінки генетичних ресурсів місцевого походження за комплексом господарсько-цінних показників та морфолого-ідентифікаційних ознак виділено 2 зразки кропу пахучого, походженням з Чернігівської області (Україна), які пройшли науково-технічну експертизу та зареєстровані в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України у 2023 р.: 'Чернігівський' та 'Перебудівський'. Ці зразки задіяні в селекційному процесі для створення конкурентоспроможних сортів кропу пахучого, адаптованих до місцевих умов.

Позняк О. В.[1], Чабан Л. В.[1], Кондратенко С. І.[2]
[1]Дослідна станція «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН, вул. Незалежності, 39, с. Крути, Ніжинський р-н, Чернігівська обл., 16645, Україна
[2]Інститут овочівництва і баштанництва НААН, вул. Інститутська, 1, сел. Селекційне, Харківська обл., 62478, Україна
e-mail: konf-dsmayak@ukr.net

НОВІ ЛІНІЇ *CYPERUS ESCULENTUS* L. ВІТЧИЗНЯНОЇ СЕЛЕКЦІЇ

Смикавець їстівний, або чуфа (*Cyperus esculentus* L.) – єдиний культурний вид роду *Cyperus* – харчова, олійна, крохмаленосна рослина із родини Осокових (*Cyperaceae*). Має високі цілющі і дієтичні властивості. Бульби за смаком нагадують лісовий горіх, вживаються сирими і в перероблену вигляді. Вони мають тверду оболонку, хрусткий м'якуш, солодкі, мають приємний мигдальний присмак. Харчова цінність висока: містять

20–25% жирної олії (ліпідів), 20–35% крохмалю, 12–28% цукрів і 5–9% білка. Споживають бульби як ласощі сирими, вареними, смаженими; їх перемелюють на борошно, з підсмажених виготовляють сурогати кави і какао. У кондитерській промисловості із бульб смикавцю їстівного готують спеціальні сорти печива і тортів, цукерок, халви та інших солодощів. З них виготовляють харчову олію, яка густіє за кімнатної температури, вона не поступається оливковій. Олію вживають безпосередньо в їжу, використовують в консервній промисловості, медицині, парфумерії, техніці (як мастило для інструментів точної механіки).

У процесі селекції та наукових експериментів створюється або виявляється велика кількість форм рослин, які не включаються до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні як сорти, що використовуються у виробництві, але є цінними як вихідний матеріал для селекції, наукових досліджень тощо. Ці форми рослин є об'єктами інтелектуальної власності, права на яку повинні бути захищені, а також національним надбанням держави, яка повинна здійснити цей захист. Зразки, створені в науково-дослідних установах, з метою їх активного використання в селекційних та наукових програмах і надійного збереження в банку генетичних ресурсів рослин, реєструються в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України.

До об'єктів інтелектуальної власності, створених на Дослідній станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН, належать дві лінії смикавця їстівного (чуфи): 'Кочівник' та 'Бурштин України'. Селекційна робота зі смикавцем їстівним (чуфою) проводиться за сучасними методиками з урахуванням біологічних особливостей цього виду.

Лінії 'Кочівник' та 'Бурштин України', створені в установі, передані для проведення експертизи в Національний центр генетичних ресурсів рослин у 2023 році. Лінія 'Кочівник' створена методом клонового добору із гетерогенної популяції, походженням із Замбії, лінія 'Бурштин України' – методом клонового добору із сорту 'Запас' за ознакою «слабка інтенсивність коричневого забарвлення бульби».

Лінія 'Кочівник' характеризується високою урожайністю бульб – 20,9 т/га, середня кількість бульб з однієї рослини 195 штук, середня маса бульб з однієї рослини 360,7 г; маса 100 товарних бульб 185,0 г.

Морфолого-ідентифікаційні ознаки. Рослина за висотою середня (55 см), кількість листкових пучків (парцел) на рослину мала – 30 штук, габітус рослини напівпрямий. Кількість листків у пучку велика – 10–12 штук. Листки зеленого забарвлення помірної інтенсивності. За формою листкова пластинка лінійна. Довжина листкової пластинки 56 см, ширина 7–9 мм. Зубчатість і опушеність листка відсутні. Бульби округлої форми, довжиною 1,7 см і шириною 1,6 см (індекс форми 1,06), інтенсивність коричневого забарвлення бульб слабка. Горбкуватість на поверхні бульб наявна. Лінія вирізняється округлою формою бульб, слабкою інтенсивністю коричневого забарвлення бульб та здатністю цвісти в умо-

вах північного Лісостепу Україні (в окремі роки ступінь цвітіння сягає 100% рослин).

Лінія 'Бурштин України' характеризується високою урожайністю бульб – 21,8 т/га, середня кількість бульб з однієї рослини 252 штук, середня маса бульб з однієї рослини 383,0 г; маса 100 товарних бульб 152,4 г.

Морфолого-ідентифікаційні ознаки. Рослина висотою 46 см, кількість листкових пучків (парцел) на рослину середня – 120 штук, габітус рослини півпрямий. Кількість листків у пучку 6–8 штук. Листки зеленого забарвлення помірної інтенсивності. За формою листкова пластинка лінійна. Бульби видовжено-яйцеподібної форми, довжиною 2,2 см і шириною 1,3 см (індекс форми 1,69), інтенсивність коричневого забарвлення бульб слабка. Горбкуватість на поверхні бульб наявна.

Лінія вирізняється видовжено-яйцеподібною формою бульб у поєднанні зі слабкою інтенсивність їх коричневого забарвлення. Вегетаційний період обох ліній близько 150 діб.

Створені в установі лінії смикавця їстівного, або чуфи 'Кочівник' та 'Бурштин України' залучені в селекційну роботу для створення конкурентоздатного сортименту цього виду рослин.

Рябчун В. К., Кузьмишина Н. В., Докукіна К. І.
Інститут рослинництва ім. В. Я. Юрєва НААН, пр. Героїв Харкова 142, м. Харків, 61060, Україна
e-mail: ncpgru@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ТА ВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕНБАНКУ РОСЛИН УКРАЇНИ

Україна за останні три десятиріччя сформувала один з десяти найбільших та найбагатших національних генбанків рослин країн світу. Організовано Систему генетичних ресурсів рослин, яка опікується веденням, збереженням, використанням колекцій Національного генбанку культурних рослин та їх співродичів. На даний час 28 установ за ПНД 17 «Генетичні ресурси рослин» залучають, оцінюють зразки, формують колекції генетичного різноманіття, забезпечують їх використання та збереження.

У генбанку зосереджено 152,6 тис. зразків 544 культур 2040 видів рослин. Цьому сприяла широка агрокліматична зональність України, широке охоплення у наукових програмах та інтересах населення різних груп культур.

Під науково-методичним керівництвом Національного центру генетичних ресурсів рослин, що знаходиться в Інституті рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН, здійснюється поповнення колекцій новими джерелами господарських та біологічних ознак вітчизняного і зарубіжного походження, розкривається потенціал рівня прояву цінних ознак зраз-